

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของหนังสือพิมพ์เจ้าพระยาในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และความขัดแย้งกับหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย” ผู้วิจัยได้ศึกษาอยู่บนพื้นฐานแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้เป็นกรอบของการวิเคราะห์และเป็นทิศทางของการอภิปราย ดังนี้

1. ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory)

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารมวลชนของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันไปตามระบอบการปกครองสภาพการเมือง เศรษฐกิจ รวมทั้งเงื่อนไขทางด้านอุดมการณ์ โครงสร้าง และระบบต่างๆที่แต่ละประเทศได้วางแนวทางเอาไว้

SIEBERT, PETERSON และ SCHRAMME ได้ร่วมกันเขียนหนังสือ “ทฤษฎีสื่อสารมวลชน” (FOUR THEORIES OF THE PRESS) เพื่ออธิบายปรัชญาความสัมพันธ์ของรัฐและสื่อมวลชน โดยการบรรยายเปรียบเทียบแนวคิดในเชิงปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับการใช้ และการควบคุมสื่อมวลชนของประเทศที่มีระบบการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ซึ่งรูปแบบดังกล่าวผูกพันกันอย่างแนบแน่นกับระบบการปกครองของประเทศ และดำเนินไปตามกรอบแห่งบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในประเทศนั้นๆซึ่งสามารถแบ่งแยกออกเป็น 4 ทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีอำนาจนิยม ทฤษฎีอิสรภาพนิยม ทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม และทฤษฎีโซเวียตคอมมิวนิสต์

ทฤษฎีต่างๆเหล่านี้ได้แสดงแนวคิดหรือแสดงทัศนะว่า สื่อมวลชนควรจะมีลักษณะอย่างไร หรือคาดหมายว่าสื่อมวลชนควรจะทำอะไร ปฏิบัติหน้าที่หรือดำเนินการอย่างไรภายใต้เงื่อนไขต่างๆของสังคม เช่น ค่านิยม กฎระเบียบ อุดมการณ์ เป็นต้น ซึ่งบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนก็จะเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นเอง ทฤษฎีเหล่านี้เราเรียกว่า ทฤษฎีปทัสสถาน (Normative Theories) และถึงแม้ว่าทฤษฎีนี้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองและเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง จะไม่มีลักษณะที่แน่ชัดและไม่คงที่แน่นอน แต่ก็ยังเป็นประโยชน์ในการให้เป็นแนวทางสำหรับเป็นหลักในการปฏิบัติงานและกำหนดนโยบายของสื่อมวลชน

สำหรับงานวิจัย “บทบาทของหนังสือพิมพ์เจ้าพระยาในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และความขัดแย้งกับหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย” นี้จะมีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ “ทฤษฎีอำนาจนิยม” ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีอำนาจนิยมมีวิวัฒนาการเริ่มต้นในศตวรรษที่ 16 และ 17 ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเริ่มขึ้นโดยการกำหนดขั้นตอนของการ เกิดหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ และอยู่ภายใต้ผลประโยชน์ของชน ชั้นปกครอง

ตามแนวคิดนี้ สื่อมวลชนต้องสนับสนุนและส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลเพื่อรับใช้รัฐ สื่อมวลชนไม่สามารถรายงานข่าวหรือวิจารณ์นโยบายของรัฐบาล กลไกทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ ปกครอง การควบคุมสื่อมวลชนทำโดยการใช้สัมปทานของรัฐบาล ใบอนุญาตหรือสิทธิบัตร

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งเยอรมันในยุคนาซี และอิตาลีในยุคนาซีสมิ ได้นำเอา ทฤษฎีอำนาจนิยมไปใช้อย่างมีระบบ ถึงกับได้จัดตั้งองค์การโฆษณาชวนเชื่อ มุ่งใช้สื่อมวลชน ให้ทำหน้าที่สนับสนุน และรับใช้นโยบายของรัฐจนกลายเป็นแบบฉบับอำนาจนิยมอย่างเข้ม แต่สเปนและโปรตุเกสในยุคนายพลฟรังโก มีแบบฉบับอำนาจนิยมที่มีความเข้มข้นน้อยกว่า เพราะได้มีการผสมกลมกลืนกับอนุรักษนิยมทางศาสนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา คริสต์นิกายคาทอลิก

ทฤษฎีอำนาจนิยม มักจะใช้กันอยู่ในประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบเผด็จการ ประเทศที่ยังคงปฏิบัติต่อสื่อมวลชนคล้ายคลึงกับแนวทฤษฎีอำนาจนิยม มักจะได้แก่ประเทศที่ กำลังพัฒนาโดยทั่วไปในทวีปเอเชีย แอฟริกา หรืออเมริกาใต้ รัฐที่มีการปกครองปกครองโดย ทหาร หรืออยู่ภายใต้กฎอัยการศึก รัฐและประเทศต่างๆ เหล่านี้ ส่วนใหญ่จะคำนึงถึงเสถียร ภาพของผู้บริหารประเทศและเอกภาพของการทำงาน สื่อมวลชนไม่มีอิสรภาพ การเสนอข่าว สารต้องตกอยู่ภายใต้การชี้แนะ เสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล หากไม่ปฏิบัติตามแนวทางที่ รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจได้กำหนดไว้ให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเกี่ยวกับการเมือง หรือเกี่ยวกับ อุดมการณ์ก็มักจะมีการบังคับให้ปฏิบัติตาม เช่น บังคับโดยมาตรการออกกฎหมายมาควบคุม หรือรัฐเข้าควบคุมการดำเนินกิจการของสื่อมวลชน หรืออาจใช้มาตรการทางเศรษฐกิจเข้ามาบีบ คั้น เพื่อให้สื่อมวลชนทำตามก็ได้

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในประเทศที่มีลักษณะแบบอำนาจนิยม

1. จะต้องไม่บ่อนทำลายรัฐบาลและองค์กรของรัฐ
2. จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลและองค์กรของรัฐ ส่งเสริมสนับสนุน นโยบายของรัฐบาลที่กำลังทรงอำนาจและรับใช้รัฐ
3. จะต้องไม่ทำลายค่านิยมทางศีลธรรม และการเมืองของคนส่วนใหญ่

นอกจากนี้ สื่อมวลชนพหุมีเสรีภาพที่จะปฏิบัติบทบาทหน้าที่อื่นๆได้ตามนโยบายของตนเอง เช่น ให้ข่าวสารการศึกษา แสดงความคิดเห็นในกรอบนโยบายหรือโฆษณาสินค้า เป็นต้น¹

จากลักษณะของทฤษฎีอำนาจนิยม จะเห็นได้ว่าในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งได้อำนาจการบริหารประเทศมาจากการทำรัฐประหารของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินมีวิถีทางในการบริหารประเทศที่ใช้อำนาจเป็นหลัก ส่งผลให้นโยบายที่รัฐมีต่อสื่อมวลชนเป็นไปในแนวทางที่จำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชน และใช้อำนาจรัฐเพื่อบังคับให้สื่อมวลชนเป็นไปในแนวทางที่รัฐต้องการตามทฤษฎีระบบอำนาจนิยมดังกล่าว และถึงแม้ว่าวิธีการที่รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ออกหนังสือพิมพ์เจ้าพระยาเพื่อเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลโดยการเป็นเจ้าของเสียเองนั้น จะคล้ายกับทฤษฎีสื่อสารมวลชนฝ่ายคอมมิวนิสต์โซเวียต แต่ด้วยความเป็นหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวในหลายๆฉบับ และด้วยระบอบการปกครองที่แตกต่างกัน จึงพออนุมานได้ว่าหนังสือพิมพ์เจ้าพระยามีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสื่อสารมวลชนระบบอำนาจนิยมซึ่งเป็นไปในลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศไทย

2. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง มีบทบาทหน้าที่สำคัญคือเป็นสื่อกลางในการช่วยพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ เช่น การสร้างโอกาสทางการศึกษาขยายความรู้แก่ประชาชนปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่คนในสังคม บทบาทในการให้ความรู้แก่คนในสังคมของหนังสือพิมพ์ แสดงออกในรูปของการเขียน การนำเสนอเนื้อหาสาระอันหลากหลายในรูปแบบต่างๆทั้งบทแสดงความคิดเห็น บทความ และบทบรรณาธิการ

นอกจากการให้ความรู้แก่สังคมแล้วหนังสือพิมพ์ยังมีบทบาทสำคัญในทางการเมือง นักวิชาการต่างกล่าวถึงบทบาทภาระหน้าที่ของสื่อมวลชนในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป เกษม ศิริสัมพันธ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไว้ 3 ประการ ดังนี้²

1. เป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างรัฐบาลและประชาชน ตามหน้าที่ดังกล่าว หนังสือพิมพ์จะเป็นผู้ติดตามเหตุการณ์ เสนอข่าวสาร ทิศนะทางการเมือง เพื่อให้ผู้อ่านได้ข้อมูลในการตัดสินใจ

¹ วันดี ศิริโชติบัณฑิต, ทฤษฎีสื่อสารมวลชน. คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2535. อ้างใน วัลย์ลิกา อังสกุล, การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเห็นเกี่ยวกับ สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทย ระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2540. หน้า 14-16.

² เกษม ศิริสัมพันธ์, ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (กรุงเทพ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2513), หน้า 7.

ใจอย่างเพียงพอเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลหรือนักการเมืองในขณะเดียวกัน ประชาชนก็เสนอความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับการเมืองไปสู่รัฐบาล โดยผ่านทางหนังสือพิมพ์

2.บทบาทในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล การที่จะจำกัดให้หนังสือพิมพ์ เป็นเพียงสื่อกลางติดต่อระหว่างรัฐบาลและประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ หนังสือพิมพ์ไม่ควรเป็นสื่อกลางถ่ายทอดความคิดเห็นของรัฐบาลและประชาชนเท่านั้น แต่ควรต้องวางตัวเป็นผู้ พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนที่มีความคิดเห็นเป็นของตนเองและมุ่งความสนใจไปยังเรื่องราวที่เขาเห็นว่าเหมาะสมซึ่งมีความหมายกว้างๆว่า หนังสือพิมพ์ควรจะติดตามและรับผิดชอบ ต่อผู้อ่านด้วย กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ไม่ควรที่จะเสนอเพียงข่าวเกี่ยวกับการเลือกตั้งแล้วเสร็จสิ้น ไปตามหน้าที่เท่านั้น แต่หนังสือพิมพ์ควรทำหน้าที่ติดตามสอดส่องพฤติกรรมของนักการเมือง ว่าได้กระทำหน้าที่โดยสุจริตตามนโยบายที่แถลงไว้หรือไม่ด้วย

3.บทบาทในการให้ความรู้ทางการเมือง หรือการเป็นสถาบันให้ความรู้ทางการเมือง ซึ่ง ถือเป็น การให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่ได้เล่าเรียนในโรงเรียนด้วยจุดมุ่งหมายที่จะกระตุ้นบุคคล เหล่านั้นให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรับตนเองให้เข้ากับระเบียบและวิธีการใหม่ๆ และทั้ง จารีตธรรมเนียมเก่าๆซึ่งขัดต่อการพัฒนาประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับ ประเทศด้อยพัฒนาและเพิ่งนำประชาธิปไตยมาทดลองใช้ ประชาชนต้องทำความเข้าใจและ ปรับตนเองให้เข้ากับการปกครองรูปแบบใหม่ให้ได้

การที่จะทำหน้าที่ทางการเมือง หมายความว่า หนังสือพิมพ์จะต้องทำหน้าที่ทั้งเสนอ ข่าวสารแสดงความคิดเห็น และสร้างประชามติด้วย

โทมัส อาร์. ดาย และ เฮอ์แมน ซีเกลอร์ (Thomas R. Dye & Herman Zeigler) กล่าวว่า สื่อมวลชนมีพลังอำนาจในทางการเมือง ทั้งนี้ก็เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนซึ่งมีอยู่ หลายประการ ดังนี้³

1.การสื่อข่าว คือ การที่สื่อมวลชนตัดสินใจว่า เหตุการณ์ใดมีคุณค่าทางข่าวมากเพียงพอที่จะลงในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ของตน การนำเสนอข่าวผ่านสื่อเพื่อเน้นประเด็น บุคคลและเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งการเสนอข่าวจะทำให้เกิดความสนใจจากประชาชนและเกิดการกระทำในทางการเมืองขึ้น เช่น การแสดงความคิดเห็น การต่อต้านหรือการเรียกร้องซึ่ง หากปราศจากการนำเสนอข่าวจากสื่อมวลชนแล้วประชาชนก็ไม่สามารถทราบพฤติกรรมของ บุคคลนั้น หรือประเด็นต่างๆนั้นได้ และหากปราศจากความสนใจของประชาชนก็คือ การขาด การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการตัดสินใจต่างๆนั่นเอง

³ Thomas R. Dye & Herman Zeigler. *The Ivory of Demoray : Uncommon Introduction to American Politics.* (California : Brooks / Cole Publish Company, 7th ed., 1987), p.151 - 154.

2.การแปล การแปลเหตุการณ์ ประเด็นและบุคลิกลักษณะเริ่มต้นเมื่อนักข่าวได้สืบหาแง่มุมเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว การหาคำอธิบายของปรากฏการณ์ในข่าว และผลที่เกิดขึ้นโดยการแปล หรือตีความหมายนั้น นักข่าวเป็นผู้ให้คำอธิบายและตีความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ

3.การขัดเกลาทางสังคม หน้าที่ขัดเกลาทางสังคมของสื่อมวลชน คือ การให้ความรู้แก่มวลชนผู้รับสารในบรรทัดฐานและค่านิยมทางการเมืองที่ถูกต้อง เช่น การรณรงค์ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง เป็นต้น

4.การชักจูงใจ การชักจูงใจเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาล บริษัท ห้างร้าน สหภาพ พรรคการเมืองและผู้สมัครลงแข่งขันเพื่อรับการเลือกตั้ง ได้แสดงความตั้งใจชักจูงให้ประชาชนออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ

5.การกำหนดวาระข่าวสาร พลังของสื่อมวลชนที่แท้จริงก็ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจว่าอะไรควรค่าแก่การเป็นข่าว ถือเป็น การตัดสินใจเลือกประเด็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมมาเสนอแก่ประชาชน ซึ่งอาจทำให้เป็นประเด็น “วิกฤตการณ์” ที่มีผลกระทบต่อสังคมได้ ถ้าสื่อมวลชนไม่เห็นคุณค่าและคัดเลือกมานำเสนอ เหตุการณ์นั้นก็มีได้รับความสนใจจากทั้งประชาชนและรัฐบาล

จอห์น เจ. แฮร์ริแกน (John J. Harrigan) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนในทางการเมืองไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้⁴

1.การจัดสร้างมติดมหาชน การที่สื่อมวลชนส่งข่าวสารไปสู่มวลชน ซึ่งข่าวสารที่สื่อมวลชนส่งไปนั้นจะช่วยจัดสร้างสาธารณมติของประชาชาติ สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ที่มีการศึกษานั้น การจัดสร้างสาธารณมติจะเป็นไปในลักษณะสองจังหวะ จังหวะแรกคือเมื่อบุคคลได้รับข่าวสารชิ้นหนึ่งจากหนังสือพิมพ์ จังหวะที่สอง บุคคลนั้นตรวจสอบข่าวสารกับแหล่งอื่น เช่น นักเขียนคอลัมน์นิตยสารการเมือง หรือกลุ่มเพื่อน ๆ ดังนั้น ความคิดเห็นของบุคคลจะเกิดการปรับปรุงในระหว่างจังหวะที่สองนั่นเอง แต่สำหรับประชาชนที่ด้อยการศึกษานั้น จะขาดการตรวจสอบข่าวสารทางการเมืองที่เขาได้อ่านหรือรับมากับแหล่งอื่นๆ

2.การกำหนดวาระข่าวสาร ถ้าหากมีการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปัญหาหนึ่งขึ้นมา โดยเป็นการชี้ปัญหาหรือวิกฤตการณ์ ซึ่งหนังสือพิมพ์ระดับชาติจะเป็นผู้ซึ่งขยายว่าประเด็นใดที่ผู้นำทางการเมืองควรจะต้องสนใจ และเมื่อประเด็นได้รับความสนใจอย่างเพียงพอในหน้าหนังสือพิมพ์แล้ว จะได้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ประเด็นดังกล่าวก็อาจจะเข้าไปอยู่ในระเบียบการประชุมของหน่วยราชการ หรือระดับคณะรัฐมนตรี

3.การสื่อสารระหว่างบุคคลชั้นนำผ่านสื่อมวลชน คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลชั้นนำ ซึ่งถึงแม้บุคคลกลุ่มนี้จะไม่ใช้กลุ่มประชาชนกลุ่มใหญ่ แต่ว่าเขาเหล่านั้นจะมีตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญในสถาบันการเมืองของประเทศ เพราะทุกฝ่ายย่อมมองและสังเกตบทบาทของบุคคลที่ปรากฏอยู่ทางหน้าโทรทัศน์หรือหน้าหนังสือพิมพ์

⁴ John J. Harrigan, *Politics and the American Future*. (New York : Random House, 1987), p.98-101.

นอกจากนี้ นักการเมืองฝ่ายค้านก็อาจใช้หนังสือพิมพ์บอกนายกรัฐมนตรีนหรือรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องว่า เกิดการคอร์รัปชันในระบบสายงานที่ฝ่ายรัฐบาลรับผิดชอบอยู่ เพราะการบอกโดยตรงอาจไม่ได้รับความสนใจ หากผ่านหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นจะทำให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมรับรู้ แล้วจะเกิดปฏิกิริยาตอบสนองจากฝ่ายรัฐบาลรวดเร็วกว่า

สุกัญญา สุตบรรทัด ได้กล่าวถึงบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชนรวมทั้งหนังสือพิมพ์ไว้ว่า “รัฐบาลซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของประชาชนจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้หากไม่เปิดโอกาสให้พลเมืองรู้ว่าผู้ปกครองกำลังทำอะไร หรือกำลังไม่ทำอะไร หรือกำลังคิดว่าจะทำอะไร ด้วยว่าผู้มีอำนาจนั้นมักจะมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจในทางที่ผิด เพราะสัญชาตญาณของมนุษย์นั้นมักจะหมั่นเติมเชื้อแห่งความกระหายในอำนาจจนโป่งพองขึ้นทุกวันเหลือหลุมขางที่ยิ่งหมุนก็ยิ่งขยายบนส่วนหัว”⁵

แม้ว่าสื่อมวลชนไม่อาจป้องกันการยึดครองอำนาจ และการคอร์รัปชันของรัฐบาลด้วยตัวเองได้ แต่สื่อมวลชนสามารถนำความไปบอกประชาชนผู้มีอำนาจที่จะจัดการได้ ประชาชนจึงต้องพึ่งพาสื่อมวลชน เพื่อให้ได้รับรู้เรื่องเกี่ยวกับรัฐบาล แล้วประชาชนจึงสามารถเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองได้ ในขณะที่สื่อมวลชนก็มีอำนาจในการเลือกประเด็นข่าว กำหนดรูปแบบของการรายงาน ตลอดจนแสดงให้เห็นผู้มีอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้รู้ว่าตนถูกสาธารณชนเฝ้ามองอยู่

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์นั้นได้นำมาใช้ในการศึกษานี้ เพื่อเป็นการเทียบเคียงให้มองเห็นถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์เจ้าพระยาว่า มีความสอดคล้องหรือสวนทางกับแนวความคิดของหนังสือพิมพ์ทั่วไปอย่างไร และหนังสือพิมพ์เจ้าพระยาเองมีความชอบธรรมหรือไม่ในการดำเนินรอยตามแนวคิดดังกล่าว

3. แนวคิดผู้นำกับการสร้างความชอบธรรมในการปกครองภายใต้ระบบการเมืองไทย

นักรัฐศาสตร์ไทยที่มีชื่อเสียงต่างมีความเห็นร่วมกันว่า การศึกษาถึงปัญหาทางการเมืองของไทยในแง่มุมต่าง ๆ นั้น จำเป็นที่จะต้องตั้งสมมติฐานให้สอดคล้องกับลักษณะการเมืองที่ดำรงอยู่จริงในสังคมไทยซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของไทยเอง ซึ่งมีระบบการเมืองที่เกิดจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสภาวะแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษในตัวเอง การนำระบบการเมืองไทยไปเปรียบเทียบกับระบบการเมืองอุดมคติแบบตะวันตกโดยเฉพาะระบบการเมืองที่เน้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบยุโรปและอเมริกา มักพบว่ามีความเบี่ยงเบนไปจากระบบอุดมคติดังกล่าวเสมอ

⁵ สุกัญญา สุตบรรทัด, กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สื่อมวลชนไทย. (กรุงเทพ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 5.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช เรียกระบบการเมืองไทยในปัจจุบันว่าระบบการเมือง “แบบกึ่งประชาธิปไตย” โดยยืนอยู่บนสมมติฐานของแนวคิด “ทวิภาวะทางการเมือง” ที่มองว่าในระบบการเมืองไทย มีกระแสหลักสองกระแสที่มีลักษณะทั้งสองต่อสู้และประนีประนอมกัน ระหว่างฝ่ายรัฐนิยมกับฝ่ายประชาธิปไตยที่เนื้อแท้แล้ว ฝ่ายประชาธิปไตยก็คือฝ่ายเอกชนนิยมนั่นเอง ทั้งสองฝ่ายต่างไม่สามารถกุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาดแต่เพียงฝ่ายเดียว และการดำรงอยู่โดยต่อเนื่องของระบบจึงมีแนวโน้มที่ระบบนี้จะพัฒนาตัวเองขึ้นเป็นสถาบันต่อไปในอนาคตอีกด้วย⁶

ลิขิต อีร์เวคิน เรียกระบบการเมืองปัจจุบันของไทยว่าเป็น “ระบบประชาธิปไตยครึ่งใบ” ที่มีนิยามว่าเป็นส่วนผสมของสองสิ่ง คือ ของเก่าและของใหม่ กล่าวให้ชัดคือมีระบบโบราณซึ่งเป็นลักษณะเผด็จการครึ่งหนึ่งกับระบบที่เป็นสมัยใหม่ ซึ่งเป็นประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง⁷

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะระบบการเมืองไทยจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป แต่ในระบบการเมืองทุกระบบที่มีความเฉพาะของตัวเองแล้วนี้ จะประกอบด้วยกิจกรรมที่มีความสำคัญในฐานะตัวแปรที่กำหนดลักษณะของระบบการเมืองทุกระบบ ได้แก่ กิจกรรมการแข่งขันเพื่อช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเสมอ⁸ ระบบการเมืองไทยเองก็เช่นกัน

นักรัฐศาสตร์ไทยยังได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับภาพของการแข่งขันเพื่อช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนที่ผ่านมามาตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาว่าได้ตกอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า “วงจรอุบาทว์” คือ มีการปฏิวัติรัฐประหารสำเร็จ หัวหน้าคณะรัฐประหารจะสามารถควบคุมสถานการณ์อยู่ได้และดีขึ้นในระยะหนึ่งแล้วก็จะเกิดมีแรงกดดันในทางการเมืองต่างๆขึ้นมาอีก มีการเรียกร้องให้มีและแก้ไขกติกาการปกครองในเรื่องของรัฐธรรมนูญจนมีการประกาศใช้ ตามมาด้วยการเลือกตั้งและการจัดตั้งรัฐบาลโดยกระบวนการทางรัฐสภาแล้วข้อขัดแย้งก็จะเริ่มขึ้นอีก และทำให้กระบวนการทั้งหมดตกอยู่ในภาวะยุ่งเหยิง จนในที่สุดกลายเป็นวิกฤตการณ์ พอถึงช่วงนี้

⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 1-18.

⁷ ลิขิต อีร์เวคิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 246-248.

⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 18.

ทหารก็จะฉวยโอกาสแสดงตัวเกิดการปฏิวัติรัฐประหารอีก วงจรจึงครบพอดี แล้วก็เริ่มต้นกันใหม่อีก ภายใต้ “วงจรรูปาทวี” นี้

รูปธรรมของการช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศในรอบทศวรรษ (2521-2531) ที่ผ่านมานี้ นอกจากจะได้มีการใช้ความรุนแรงทำการรัฐประหารซึ่งล้มเหลวมาหลายครั้งแล้ว ยังมีการเดินเกมเคลื่อนไหวในลักษณะที่ใช้ “จิตวิทยามวลชน” ปรากฏเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยลำดับ และเป็นที่ยอมรับในวงการการเมืองว่า การปฏิวัติรัฐประหารเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ดังที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีและนักการเมืองอาวุโสได้กล่าวว่า เป็นเรื่อง ที่ “เชย” เสียแล้ว และพัฒนาการของการเมืองไทยภายใต้แนวคิด “วงจรรูปาทวี” นี้ กลุ่มผู้มีบทบาทอย่างมากต่อการช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศ ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มการเมืองทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้นซึ่งมีแนวคิดต่างกัน โดยที่ฝ่ายหนึ่งมีความเหนือกว่าในการกุมกลไกรัฐได้มากกว่าหรืออยู่ในฐานะรัฐบาล ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งอยู่ในฐานะที่คอยจะบั่นทอนเสถียรภาพให้สั่นคลอนได้ตลอดเวลา กล่าวคือ เป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง หรือผู้มีอำนาจต่อผู้ให้ตนมีความเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของการเรียกร้องต่อรองของประชาชนต่อผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือรัฐบาลในขณะนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไม่ได้เป็นปัจจัยการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง และการบริหารประเทศของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มการเมืองต่างๆโดยตรง

ด้วยลักษณะของการช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบการเมืองไทย ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองในระบบการเมืองของไทย จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเรียกร้องและสนับสนุนบทบาทการบริหารประเทศของรัฐบาลในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเท่านั้น หากแต่เสถียรภาพทางการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาลจะขึ้นอยู่กับ การได้รับความสนับสนุนจากสถาบันที่สำคัญถึงสามสถาบันด้วยกัน คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันทหารและสถาบันประชาชน โดยเฉพาะตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในระบบการเมืองไทยในปัจจุบันที่นักวิชาการเรียกว่า “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ได้มีการวิเคราะห์แล้วว่าบุคคลใดก็ตามที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรีจะต้องได้รับการหนุน “3 ขา” คือ ทหาร พรรคการเมือง และสถาบันชั้นสูง

แต่เนื่องด้วยรัฐบาลไทยทุกระบบการเมืองมีความต้องการให้การอยู่ในฐานะรัฐบาลของตนได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปอย่างแท้จริง⁹ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบบใด ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งของบรรดาผู้นำทางการเมืองย่อมต้องการให้การตัดสินใจของตนได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เกิดความเชื่อว่าเป็นการถูกต้องเหมาะสมที่จะยอมรับการกระทำของพวกมีอำนาจเหล่านั้นด้วย ดังนั้น รัฐบาลในระบบการเมืองของไทยเอง นอก

⁹ บุญชนะ อัดถาวร, บันทึกวิเคราะห์และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ศ.บุญชนะ อัดถาวร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2526), หน้า 190.

จากจะต้องแข่งขันช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศกับกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มการเมืองอื่นๆ แล้ว ยังจะต้องแสวงหาความชอบธรรมในการปกครองหรือการใช้อำนาจปกครองในฐานะรัฐบาลจากประชาชนในวงกว้างอีกด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างความชอบธรรมในการปกครอง ถือเป็นเรื่องของการอ้างอิงสิทธิในการปกครองในลักษณะที่จะถือว่าผู้มีสิทธิในการปกครองเป็นผู้แทนของใคร เช่น เป็นตัวแทนของข้าพเจ้า ของประชาชน หรือของทั้งสองอย่าง และคนในสังคมเชื่อหรือยอมรับในหลักการเช่นนั้นหรือไม่ ในอีกแง่หนึ่ง คือ การได้รับการยอมรับจากส่วนใหญ่ หรือทั้งหมดว่าผู้ปกครองนั้นเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครองของประเทศในขณะนั้น¹⁰ นอกจากนั้นการเป็นตัวแทนของสิ่งดังกล่าวย่อมหมายถึงการที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วย หากประพฤติดิจจากหลักการที่กำหนดไว้ในการปกครองแต่ละแบบ ข้ออ้างในการเป็นตัวแทนของสิ่งนั้นก็อาจหมดไปด้วย

รูปธรรมของความชอบธรรมในสายตาของประชาชนที่ผู้ปกครองหรือรัฐบาลต้องการให้ มีนั้นครอบคลุมเรื่องต่างๆอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ความเชื่อและศรัทธาในสถาบัน ระเบียบปฏิบัติ และการกระทำตลอดจนการตกลงใจในนโยบายไปจนถึงตัวเจ้าหน้าที่หรือผู้นำต่างๆของรัฐบาลว่ามีลักษณะของความถูกต้อง มีความเหมาะสม เป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่อง ยอมรับ ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้จะมีลักษณะที่แท้จริงอย่างไร

ฉะนั้น การทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในเรื่องของความชอบธรรมต่อสิ่งที่รัฐบาลยกขึ้นอ้าง จึงเป็นผลดีในทางสนับสนุนรัฐบาล

การปกครองที่มีความชอบธรรมย่อมเป็นการปกครองที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะก่อให้เกิดความเห็นที่ตรงกันและเกิดการยินยอม ระบบการเมืองการปกครองใดมีความชอบธรรมและมีประสิทธิภาพสูงมักจะมีเสถียรภาพสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากกระบบการเมือง การปกครองใดขาดความชอบธรรม และขาดประสิทธิภาพแล้ว ก็จะไม่มีความเสถียรภาพและจะดำรงอยู่ไม่ได้ เว้นแต่จะใช้ระบบเผด็จการและใช้กำลังบังคับ ส่วนระบบการเมืองที่ขาดความชอบธรรมแต่ยังมีประสิทธิภาพอยู่ ระบบการเมืองนั้นอาจจะดำรงอยู่ได้อีกเพียงชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น

ข้ออ้างสำหรับการมีความชอบธรรมในการปกครอง อาจแบ่งได้เป็น 3 แบบ ดังนี้

แบบแรก การมีความเชื่อถือในความชอบธรรมของการมีอำนาจทางการเมืองขึ้นอยู่กับการมีความยึดมั่นในประเพณี บุคคลจะต้องให้การเชื่อฟังแก่ผู้นำที่ใช้อำนาจและได้อำนาจมาตามประเพณี เช่น ยังมีประเทศที่ปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่หลายประเทศที่ยังอ้างไว้ซึ่ง

¹⁰ วิสุทธิ์ โปธิแน่น, ผู้ปกครองที่พึงประสงค์. (ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 15.

สถาบันพระมหากษัตริย์ และการที่ผู้มีอำนาจมักอ้างแบบธรรมเนียมการปฏิบัติที่เคยทำมา เป็นต้น หลักแห่งความชอบธรรมทางการปกครองนี้ยังมีอยู่ในระบบการเมืองทั่วไป ทั้งระบบเก่าและระบบปัจจุบัน

แบบที่สอง ความชอบธรรมของการมีอำนาจทางการปกครองขึ้นอยู่กับความเชื่อถือในคุณสมบัติพิเศษเกี่ยวกับลักษณะการปกครองของผู้นำ ในลักษณะที่เห็นว่าน่าเลื่อมใส น่าเกรงขาม หรือน่าเชื่อถือฟัง แต่การมีความเชื่อถือเช่นนี้ไม่ค่อยยั่งยืน เพราะต้องมีผู้นำที่มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวมาก และคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้นำนี้มักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

แบบที่สาม ความชอบธรรมของการมีอำนาจทางการปกครองขึ้นอยู่กับความเชื่อว่าการใช้อำนาจนั้นชอบด้วยกฎหมาย จะมีการยอมรับในข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ยอมรับกฎหมายและอำนาจของเจ้าหน้าที่ การกระทำใดๆก็ตามที่เห็นว่าถูกต้องตามกฎหมายจะไม่ได้รับความเชื่อถือและเสียอำนาจในการปกครอง¹¹

อำนาจและที่มาแห่งอำนาจในการปกครองอันชอบธรรมทั้งสามแบบนี้มีอยู่ทั่วไปในระบบการเมือง และจะเห็นได้ว่า ข้ออ้างสำหรับการมีความชอบธรรมในการปกครองกับการมีความเชื่อฟังในข้ออ้างนั้น ย่อมมีทั้งการอ้างอิงถึงเทวสิทธิ์ของกษัตริย์ การสืบสันตติวงศ์ ความเชื่อถือในประเพณี การปกครองโดยคนฉลาดหรือโดยคนประเภทอื่นๆ สัญญาสังคมตลอดจนการยินยอมและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความเชื่อถือในเรื่องของการมีความชอบธรรมในการปกครองซึ่งเป็นสิ่งสนับสนุนให้ระบบการเมืองดำรงอยู่ได้นั้น ตามปกติจะมุ่งไปที่เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจในการปกครอง เช่น ผู้ปกครองหรือตัวข้าราชการ กับมุ่งไปที่ระบบการปกครอง กล่าวโดยทั่วไป การมีความเชื่อถือในเรื่องความชอบธรรมทางการปกครองมักจะขึ้นอยู่กับ 3 สิ่ง ดังต่อไปนี้

1. อุดมการณ์ทางการเมืองของสังคม
2. การยึดมั่นในโครงสร้างกับปทัสถานของระบบการปกครอง
3. การให้ความเชื่อถือในคุณสมบัติส่วนตัวของเจ้าหน้าที่

ประการแรก ระบบการเมืองหนึ่งๆจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ส่งเสริมความชอบธรรมทางการปกครองให้แก่ระบบการเมืองนั้นๆ คือ ก่อให้เกิดความเชื่อถือในความชอบธรรมของระบบการปกครองกับของตัวเจ้าหน้าที่

---

¹¹ ทินพันธ์ นาคะตะ, “ความชอบธรรมในการปกครอง ปัญหาและความหวังไทย”, วารสารธรรมศาสตร์ 5. (ตุลาคม 2518 - มกราคม 2519), หน้า 2.

อุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวประกอบด้วย ระบบความเชื่อหรือค่านิยมที่เป็นสิ่งกำหนดหลักการเกี่ยวกับเป้าหมาย การจัดและขอบเขตของกิจกรรมหรือการใช้อำนาจทางการเมืองตลอดจนการยอมรับระบบการปกครองกับการเชื่อฟังเจ้าหน้าที่

ประการที่สอง ความมั่นคงของระบบการเมืองย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อถือในความชอบธรรมของโครงสร้างและปทัสสถานของระบบการปกครองกับโครงสร้างของปทัสสถานเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตัวเจ้าหน้าที่ เช่น การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ตำแหน่งมาโดยขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ การไม่เคารพกฎหมาย การขัดต่อประเพณีจะทำให้เกิดความไม่ชอบธรรมขึ้นได้

ประการที่สาม จะต้องมีการยอมรับในความเหมาะสมของแต่ละตำแหน่งในระบบการปกครอง กับมีความเชื่อถือในคุณสมบัติส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ด้วย

วิกฤตการณ์ในปัญหาความชอบธรรมในการปกครองอย่างหนึ่งนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เนื่องจากการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น ฐานของสถาบันแบบอนุรักษนิยมได้รับการคุกคามในระบอบที่มีการเปลี่ยนแปลง ยิ่งกว่านั้นกลุ่มที่มีอิทธิพลในสังคมไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียกร้องผลประโยชน์ทางการเมืองของตนได้ทุกกลุ่ม และสามารถเกิดจากความไม่มีประสิทธิภาพของรัฐบาล ในการที่จะบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายหรือตามความต้องการของประชาชนได้ ดังนั้น จะเกิดปัญหาเกี่ยวกับการขาดความเชื่อถือในความชอบธรรมทางการเมืองของระบบการเมืองที่กำลังดำเนินอยู่ได้

ดังนั้น การนำเสนอสภาพของผู้นำ เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ดี และส่งผลต่อการยอมรับการกระทำของผู้นำและรัฐบาล หรือเกิดความชอบธรรมในการกระทำของตนนั้น ผู้นำจะต้องปฏิบัติและยึดถือหลักแห่งความชอบธรรมของสังคมอย่างหนึ่งอย่างใดเสมอ โดยเฉพาะกับการแสดงออกในเรื่องของการใช้อำนาจหน้าที่

ผู้นำในอดีตของไทย เช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถือเป็นแบบอย่างของการใช้อำนาจที่เด็ดขาด โดยการใช้อำนาจนั้นตั้งอยู่บนหลักของความชอบธรรม การใช้อำนาจที่เด็ดขาดอย่างมีความชอบธรรมของ จอมพลสฤษดิ์นั้น มีพื้นฐานอยู่บนประวัติศาสตร์และจารีตประเพณีดั้งเดิมของสังคมไทย¹² ที่อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่แบบพ่อปกครองลูก วัฒนธรรมที่รองรับแนวคิดนี้แสดงออกด้วยการที่จอมพลสฤษดิ์ไปปรากฏตัวในกิจกรรมช่วยเหลือประชาชนในการรักษาความสงบเรียบร้อย การเยี่ยมเยียนประชาชนด้วยตัวของจอมพลสฤษดิ์อย่างสม่ำเสมอเป็นการแสดงภาพของความห่วงใยและต้องการจะเห็นภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงด้วยตาของตนเอง

¹² ทักษ์ เฉลิมเกียรติ (แต่ง), พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข (แปล), การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526)

จอมพลสฤษดิ์นับเป็นผู้นำคนแรกที่ออกตรวจราชการโดยทางบกบ่อยที่สุด ระบบการเมืองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์ของจอมพลสฤษดิ์ ที่เรียกระบบการปกครองของตนว่าเป็น “ระบบประชาธิปไตยแบบไทย” ซึ่งฝ่ายบริหารจะมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ และมองว่าระบบพรรคการเมืองนั้นไม่เหมาะสมกับสังคมไทย ระบบการปกครองแบบจอมพลสฤษดิ์เป็นระบบการเมืองที่ต่างจากแนวคิดอุดมการณ์การเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีมาในช่วงก่อนหน้านี้จึงสามารถดำรงอยู่ในขณะนั้นได้

ความชอบธรรมของจอมพลสฤษดิ์ถูกทลายลงหลังการอสัญกรรม มีการเปิดเผยเบื้องหลังการใช้อำนาจในการกอบโกยผลประโยชน์ และความประพฤตส่วนตัวในทางที่เสื่อมเสียศีลธรรม ซึ่งเป็นเหตุผลที่ขัดต่อหลักของความชอบธรรมที่ผู้นำมีต่อประชาชน ภาพของรัฐบาลในความรู้สึกของประชาชนที่เป็นรัฐบาลที่ริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญ การสร้างระเบียบวินัยที่เข้มงวดเพื่อความสงบของสังคม และภาพแห่งความชอบธรรมในการปกครองของผู้นำในความรู้สึกของประชาชนได้สูญสลายไปในทันที

เหตุที่ได้นำแนวคิดผู้นำกับการสร้างความชอบธรรมในการปกครองภายใต้ระบบการเมืองไทยมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงระบบการเมืองไทยที่มีความแตกต่างไปจากระบบการเมืองของประเทศทางตะวันตก เพราะยังมีสภาพที่เสี่ยงต่อการครอบงำของ “วงจรรูปท้าว” และอำนาจเผด็จการ แม้ในบางครั้งจะมีรัฐบาลที่มีรูปแบบประชาธิปไตย แต่ก็บริหารประเทศได้ในระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้น ช้ำยังต้องแบกรับกับความเป็น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ครั้งแล้วครั้งเล่า เหตุการณ์เหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงอำนาจของประชาชนที่แท้จริงว่าได้ถูกครอบงำไว้ด้วยอำนาจของสถาบันชั้นสูง สถาบันทหาร และพรรคการเมืองที่เข้ามารวมตัวในรูปแบบเฉพาะกิจของบรรดานักธุรกิจการเมือง นายทุน และชนชั้นสูง

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลเหล่านี้เข้ามามีอำนาจในการบริหารประเทศ ไม่ว่าจะได้มาโดยวิถีทางของการทำรัฐประหารหรือโดยผ่านระบบรัฐสภา ก็มักจะอ้างความชอบธรรมจากประชาชนและการสนับสนุนจากประชาชนกันเป็นประเพณี แม้กระทั่งรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินให้เข้ามาบริหารประเทศในนามของรัฐบาลพลเรือนที่เปรียบตนเองเหมือนดัง “รัฐบาลหอย” โดยมีสภาที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (คณะปฏิรูปเดิม) เป็นเปลือกหอยคอยคุ้มกันในระบบอำนาจนิยมแบบไทยๆ มีอำนาจหน้าที่ที่จะทำอะไรก็ได้ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ ซึ่งก็ถือเป็นความชอบธรรมทางกฎหมายอยู่แล้ว แต่ความรู้สึกเช่นนี้ของนายธานินทร์และรัฐบาลของเขายังถือว่าไม่เพียงพอและไม่สมบูรณ์ จึงต้องแสวงหาความชอบธรรมในสิ่งที่ผู้นำทั่วโลกชอบที่จะแสวงหา นั่นก็คือ การแสวงหาความชอบธรรมจากประชาชน

โดยบุคลิกของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร แม้ว่าจะเป็นคนใจซื่อมือสะอาด และมีวินัยอันเหมาะสมกับการดำรงตำแหน่งผู้นำ แต่ความแข็งกร้าวของนายธานินทร์ และบุคคลในคณะ

รัฐบาลตลอดจนการใช้มาตรการต่างๆ เช่น มาตรการการปราบปรามคอมมิวนิสต์ หรือแม้กระทั่งการใช้ ม.21 นั้นดูจะเป็นการสั่นคลอนอำนาจรัฐบาลและตำแหน่งของนายธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นอย่างมาก ดังนั้นนายธานินทร์ และกุนชือทางการเมืองจึงหาทางออกโดยการออกหนังสือพิมพ์เจ้าพระยาขึ้นมา เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนและรัฐบาลของตน

4. ทฤษฎีสัญญาวิทยา

สัญญาวิทยา (Semiology หรือ Semiotics) โอ ซัลลิแวน และคณะ (O' sulliyan & Others)¹³ ได้อธิบายและให้คำจำกัดความไว้ว่า เป็นการศึกษในเรื่องของสัญญาณ (Sign) รหัส (Code) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญของสัญญาณและการใช้สัญญาณนั้นถูกนำมาใช้ในสังคม¹⁴ วิชาสัญญาวิทยา (Semiology หรือ Semiotics) เป็นศาสตร์ทั่วไปที่ว่าด้วยสัญญาณที่เกี่ยวกับการสร้างความหมายเข้ามาไว้ด้วยแนวคิดเรื่อง “ระบบสัญญาณ” และสร้างความหมายเป็นหัวข้อพื้นฐานสำหรับสาขาภาษาศาสตร์ ระบบสัญญาณมีคุณสมบัติด้วยภาษาดังที่ De Saussure ได้ให้ความหมายของสัญญาณไว้ว่าเป็น สิ่งที่สัมพันธ์ด้วยอายตนะ (อวัยวะสัมผัสทั้งห้า) และเป็นสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งได้ตกลงใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในสัญญาณนั้น เช่น เวลาเราเขียนอักษรคำว่า “ ม้า ” โดยที่เราหมายถึง “ ตัวม้าจริง ๆ ” ส่วนที่เป็นเครื่องหมาย (ตัวอักษรที่เขียนคำว่า “ ม้า ”) นี้ เรียกว่าตัวหมาย ส่วนตัวม้าจริง ๆ นั้นเรียกว่า “ตัวหมายถึง” กระบวนการทั้งหมดนี้ เราเรียกว่า “การสร้าง ความหมาย”

สำหรับ การเชื่อมความหมายระหว่างตัวหมาย (บางทีเรียกว่า “เสียง-ภาพ” ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ก่อให้เกิดมโนภาพ) และสิ่งที่เป็นตัวหมายถึงนั้น มีลักษณะที่ไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์อันใดอันหนึ่งอย่างชัดเจน โดยหลักการแล้วอะไรก็ตามที่สามารถสร้างประทับความรู้สึกที่เกิดจากสัญญาณนี้ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องไปกับภาพประทับความรู้สึกที่เกิดจากสิ่งที่เป็น “ตัวหมายถึง” หมายความว่า การเห็นตัวอักษรที่เขียนคำว่า “ม้า” ไม่จำเป็นต้องให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก แบบเดียวกับการได้เห็น “ ตัวม้าจริง ๆ ” จุดนี้เป็นจุดที่สำคัญและทำให้ตัวเราต้องให้ความสนใจกับระบบสัญญาณทั้งระบบเป็นพิเศษทั้งนี้เพราะในการสื่อสารนั้น ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องความหมาย เรื่องการถ่ายทอด เรื่องการแตกตัว (อนุพันธ์ - Derive) ทั้งหลายนั้นล้วนแล้วแต่มีที่มาจากระบบสัญญาณ และความรู้สึกที่เรามีต่อระบบนี้ทั้งนั้นต่างก็มีความผิดแผกแตกต่าง และต่างก็มีตัวเลือกออกไปหลาย ๆ แบบ (ความแตกต่างนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบมิใช่โดยบังเอิญ)

¹³ O'Sullivan & others, *Key Concepts in Communication*. (London : Methuen and co., Ltd., 1983), p.24.

¹⁴ ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, *ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน*. (กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 134-136.

การเกิดขึ้นของความหมายทั้งหลายนี้ ล้วนถูกควบคุมจากรหัสทางภาษาหรือรหัสของระบบสัญลักษณ์ และจากค่านิยม (ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมทางบวกหรือค่านิยมทางลบก็ตาม) ที่กำหนดมาจากกฎเกณฑ์ของระบบสัญลักษณ์นั่นเอง วิชาสัญลักษณ์วิทยา คือวิชาที่ทำการสำรวจธรรมชาติของระบบสัญลักษณ์ในส่วนที่อยู่นอกเหนือไปจากกฎเกณฑ์ไวยากรณ์ และกฎแห่งความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำในประโยค (วากยสัมพันธ์) ระบบสัญลักษณ์ทำการควบคุมการสร้างความหมายของตัวบท ให้เป็นไปอย่างมีความสลับซับซ้อนอย่างแฝงเร้นและต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละวัฒนธรรม ความหมายที่กล่าวถึงนี้มีทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับความหมายโดยอรรถ (Denotative) และความหมายโดยนัย (Connotative) “ความหมายโดยนัย” นั้น หมายถึงกลุ่มของความหมายที่มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน (Associations) และ ภาพพจน์ (Image) ที่เกิดขึ้นในแต่ละความคิดของแต่ละบุคคล จากการที่ถูกกระตุ้นและแสดงออกโดยการใช้และการนำเอาสัญลักษณ์มาผสมกันเป็นแบบต่าง ๆ ตัวอย่างประกอบที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ ในกรณีของตำนานปรัมปรา (Myths) ตำนานปรัมปราเป็นระบบคิดที่มีอยู่ในสังคมดั้งเดิม และเป็นเรื่องราวที่บรรจุไปด้วยค่านิยมนานาชนิดที่มาจากวัฒนธรรมนั่นเอง ดังนั้นเวลาที่เราฟังเรื่องเล่านิทานเหล่านี้ เช่น เรื่องเจ้าหญิงโสณน้อยเรือนงาม หากเราไม่ทราบความหมายของ “เรือนงาม” เราไม่รู้จักค่านิยมที่มีอยู่ในสัญลักษณ์ เพราะเราไม่ได้มีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมเดียวกับที่ตำนานเรื่องเล่าที่ถือกำเนิดมา เราย่อมไม่อาจจะเข้าถึงความหมายที่นิทานเรื่องนี้ต้องการสื่อสารได้ ตำนานปรัมปราเหล่านี้ ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งด้วยระบบสื่อสาร เช่น การนั่งเล่านิทานรอบกองไฟเป็นต้น เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การศึกษาสื่อมวลชนก็สามารถนำเอาวิธีการข้างต้นนี้มาใช้ได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะเนื้อหาของสื่อมวลชนประกอบด้วย “ตัวบท” จำนวนมากมาย ตัวบทเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีลักษณะมาจากมาตรฐานเดียวกัน เข้าไปเข้ามาและถูกประกอบขึ้นมาจากกฎเกณฑ์และระบบรหัสที่มีแบบฉบับที่แน่นอนในตัวเองบ่อยครั้งที่ตัวบทเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาจากเรื่องราวที่ประชาชนคุ้นเคยกันอยู่ หรืออาจจะเป็นนิทานปรัมปราที่มีบางอย่างแฝงเร้นอยู่เบื้องหลังหรือสร้างจากภาพลักษณ์ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของทั้งฝ่ายผู้สร้างและผู้รับตอบท่อนั้น การประยุกต์เอาสัญลักษณ์วิทยาไปใช้ในการวิเคราะห์จะช่วยให้การค้นหาคำความหมายในตัวบท (ซึ่งเราน่าจะมองในลักษณะของภาพรวมทั้งหมดดีกว่าจะดูเป็นที่ละส่วน) ให้เปิดกว้างหลากหลายขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการที่ดีกว่าการตีความหมายตามหลักไวยากรณ์ทางภาษา หรือโดยอาศัยการเปิดดูพจนานุกรมทีละคำ

วิธีการของสัญลักษณ์วิทยา นี้ จะมีประโยชน์อย่างยิ่งเป็นพิเศษในกรณีที่เราต้องเล่นกับตัวสัญลักษณ์ หรือระบบสัญลักษณ์ที่มีมากกว่าหนึ่งระบบขึ้นไป (ที่เป็นตัวตน) และไม่มีพจนานุกรมที่จะใช้โดยส่วนใหญ่แล้วเนื้อหาของสื่อมวลชนมักจะเป็นแบบประเภทหลังนี้ ดังนั้นการทำความเข้าใจกับความหมายของเนื้อหา จึงจำเป็นต้องอาศัยความรู้เรื่องกำเนิดความเป็นมาของวัฒนธรรมและชนิดของเนื้อหาเฉพาะแบบต่าง ๆ Gurgelin กล่าวไว้ว่า “แน่นอนว่าสื่อมวลชนไม่ได้ทำการสร้างวัฒนธรรมของตัวเองขึ้นมาเป็นการเฉพาะหากว่ามันจำเป็นต้องเป็นส่วนย่อย ๆ ส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมใหญ่ที่สื่อมวลชนนั้นสังกัดอยู่” ยิ่งไปกว่านั้นก็เป็นไปตามทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนแรก ๆ ว่า สำหรับตัวบทนั้นก็ยังมีลักษณะภายในของตัวเอง

มันสามารถกำหนดตัวมันเองไม่มากก็น้อย ซึ่งเท่ากับหมายความว่า ตัวบทนั้นสามารถมีเป้าหมายด้วยตนเองได้ และสามารถที่จะมีความหมายได้ในตัวเองโดยไม่จำเป็นต้องขึ้นต่อความของผู้ส่ง หรือการเลือกตีความหมายของผู้รับสาร Gurgelin ยังกล่าวเสริมต่อไปอีกว่า “สิ่งที่อยู่ นอกเหนือตัวสารออกไปนั้น จะเป็นตัวใครหรือตัวอะไรก็ตามย่อมไม่สามารถที่จะสร้างความหมายแก่องค์ประกอบย่อย ๆ ของตัวสารนั้นได้เลย”

การนำสัญวิทยาวิทยาไปใช้ในการศึกษาวิเคราะห์จะให้แนวทางในการค้นหาความหมายของตัวบทที่สื่อสารมวลชนสร้างขึ้น ซึ่งนับว่า สอดคล้องกับการศึกษาในประเด็นของความขัดแย้งระหว่างหนังสือพิมพ์เจ้าพระยากับหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย ในการเขียนกระทบทกระเทียบเปรียบเปรยต่าง ๆ แก่หนังสือพิมพ์เจ้าพระยาและรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ให้ได้รับความเจ็บแสบ แต่ไม่สามารถดำเนินการอย่างไรได้ ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลยุคนี้เป็นเผด็จการพลเรือน และสามารถใช้ ปร. 42 ดำเนินการกับหนังสือพิมพ์ที่ไม่ลงรอยกันดังกล่าว นอกเหนือจากกฎหมายการพิมพ์และกฎหมายอื่น ๆ ที่ลิดรอนเสรีภาพของหนังสือพิมพ์

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจลิมพร อุ่นแก้ว¹⁵ ได้ทำการศึกษาเรื่องเสรีภาพสื่อมวลชนภายใต้กรอบแห่งกฎหมายไทย พบว่า สื่อมวลชนไทยจากพัฒนาการที่ผ่านมาถูกควบคุมมาโดยตลอดเริ่มตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีกฎหมายคอยสกัดกั้นประชาชนมิให้วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของระบบศักดินาจนเกินขอบเขต ลุล่วงมาถึงยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 สื่อมวลชนไทยก็ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลทหารและข้าราชการ สื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เป็นของรัฐบาลทั้งหมด ในขณะที่สื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์เป็นของเอกชน แต่กลับถูกปิดกั้นเสรีภาพด้วยนโยบายทางการเมืองและกฎหมายแบบอำนาจนิยมมาเป็นเวลายาวนานสลับกับการได้รับเสรีภาพบ้างในบางช่วงของบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ

หากสำรวจการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนไทย จะเห็นว่าเสรีภาพในด้านการให้ความบันเทิงสูง ในขณะที่เสรีภาพในด้านการให้ข่าวสารและให้การศึกษาแก่ประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาต่อสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพ มักมียอดจำหน่ายที่ต่ำกว่าหนังสือพิมพ์ประเภทปริมาณที่เสนอข่าวเบาถึง 15 เท่าตัว ซ้ำ

¹⁵ เจลิมพร อุ่นแก้ว, เสรีภาพของสื่อมวลชนภายใต้กรอบของกฎหมายไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ยิ่งกว่านั้นยังถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ทำให้หนังสือพิมพ์ประเภทข่าวหน้าหรือคุณภาพต้องยุบเลิกกิจการหรือเปลี่ยนอุดมการณ์ไป

นพดล ธีวเจริญ¹⁶ ได้ศึกษาเรื่องกฎหมายกับเสรีภาพหนังสือพิมพ์ สรุปว่า เสรีภาพในหนังสือพิมพ์เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเสรีภาพของประชาชน หนังสือพิมพ์ย่อมมีเสรีภาพเท่าเทียมกับประชาชน ซึ่งในระบอบประชาธิปไตยถือว่า เสรีภาพเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก

หนังสือพิมพ์มีภาระเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชน โดยทำหน้าที่รายงานความเคลื่อนไหวของรัฐบาล เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบ นอกจากนั้นยังคอยเป็นผู้สอดส่องดูแลรัฐบาล รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้นผู้ประกอบการอาชีพนี้จึงต้องการเสรีภาพในการปฏิบัติงาน ขณะเดียวกันรัฐบาลก็มีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมหนังสือพิมพ์ให้ใช้เสรีภาพเกินขอบเขตจนเกิดความเสียหายต่อความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยในประเทศ ฉะนั้นรัฐบาลจึงมีความจำเป็นต้องออกกฎหมายที่จะลดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ดังนั้นทางด้านผู้ประกอบการวิชาชีพจึงได้เสนอตั้งสภาการหนังสือพิมพ์ให้ควบคุมกันเองแทนการควบคุมจากรัฐบาล

จากการการศึกษา พบว่า กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันควบคุมหนังสือพิมพ์และจำกัดเสรีภาพมากเกินไป ควรที่รัฐบาลจะยกเลิกกฎหมายที่มีลักษณะเช่นนี้เสีย แต่สำหรับการตั้งสภาการหนังสือพิมพ์นั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่าจะมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพราะการปฏิบัติหน้าที่ที่สื่อมวลชนจะต้องมีความรับผิดชอบ แต่เมื่อผู้ประกอบการวิชาชีพนี้ยังไม่มีรับผิดชอบต่ออย่างเพียงพอ ก็ยังไม่มีเหมาะสมที่จะควบคุมกันเองโดยลำพัง

วีรศักดิ์ จารุณีวัฒน์¹⁷ ได้ทำการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ทัศนคติทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย โดยศึกษาจากบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์โดยถือเป็นตัวแทนความคิดของหนังสือพิมพ์ว่ามีแนวความคิดต่อปัญหาต่าง ๆ อย่างไร

หนังสือพิมพ์ที่ทำการศึกษามีอยู่ 4 ฉบับ คือ ประชาชาติ ประชาธิปไตย บ้านเมือง และสยามมิตร สมมติฐานที่ตั้งไว้คือ หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยและประชาชนมีแนวความคิดเป็นฝ่ายซ้าย ส่วนบ้านเมืองและสยามมิตรมีแนวความคิดเป็นฝ่ายขวา

¹⁶ นพดล ธีวเจริญ, กฎหมายกับเสรีภาพหนังสือพิมพ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

¹⁷ วีรศักดิ์ จารุณีวัฒน์, วิเคราะห์ทัศนคติทางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518.

ผลการศึกษาพบว่า หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยและประชาชาติ มีทัศนคติเป็นลบต่อผู้ปกครอง นายทุน และฝ่ายขวาแต่มีทัศนคติเป็นบวกต่อชาวไร่ชาวนา

ส่วนหนังสือพิมพ์บ้านเมืองและสยามินทร์ มีทัศนคติเป็นลบต่อพรรคการเมือง คอมมิวนิสต์และนักศึกษา แต่มีทัศนคติเป็นบวกต่อสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น ผลการศึกษาจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือแนวความคิดแบบซ้ายจะเข้าข้างประชาชน โจมตีผู้ปกครอง เน้นความเป็นธรรม ส่วนแนวความคิดแบบขวาจะเน้นโจมตีคอมมิวนิสต์ มองการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเป็นแง่ลบ แต่เน้นที่ประโยชน์ของประเทศชาติบ้านเมืองเป็นหลัก

ระวีวรรณ ประกอบผล¹⁸ ได้ทำการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนไทยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 โดยได้ศึกษาบทบาทสื่อมวลชนทั้งประเภทหนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ ได้ข้อสรุปว่าในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่ประชาชน และจากประชาชนไปสู่รัฐบาล แต่การทำหน้าที่ดังกล่าวสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ได้ทำหน้าที่สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนกับขบวนการนิสิตนักศึกษามากกว่าที่จะทำหน้าที่สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนกับรัฐบาล สำหรับวิทยุและโทรทัศน์นั้น ไม่มีบทบาทในช่วง 14 ตุลาคม 2516 เพราะถูกควบคุมจากรัฐบาลอย่างใกล้ชิด รวมถึงไม่มีบทบาทในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญตามกระแสของประชาชน

ส่วนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นั้น สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างหลากหลาย มีการใช้วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยกลุ่มฝ่ายขวาเพื่อปลุกระดมให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง

การศึกษาดังนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าในยามเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งและมีอิทธิพลในการกำหนดความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมแสดงออกทางการเมืองของประชาชน สื่อมวลชนสามารถสะท้อนความรู้สึกนึกคิดอันเป็นการต่อต้าน หรือขัดแย้งกับรัฐบาล สื่อมวลชนสามารถแสดงท่าทีเบื่อหน่ายและให้ข้อมูลเน้นย้ำถึงความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาล และสื่อมวลชนสามารถถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการปลุกระดมให้เกิดความรุนแรงทางการเมืองขึ้นได้

การศึกษาวิจัยนี้ ได้นำแนวความคิดและทฤษฎีมาใช้ในทั้งหมด 3 ทฤษฎี คือ

¹⁸ ระวีวรรณ ประกอบผล, บทบาทของสื่อมวลชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

1. แนวความคิดว่าด้วยบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน
2. แนวความคิดว่าด้วยความสัมพันธ์รูปแบบประชาธิปไตยระหว่างรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์
3. ทฤษฎีสัญญาวิทยา